

the ability to absorb by creativity and engage their students to creative process, thus improving the creative potential of their personality.

It can be claimed that the work of a teacher is a kind of resolving conflicts between existing knowledge that gives us a chance to project, predict the future, and new one, prior to unpredictable results. The basis of such training is forming a creative, spiritually and morally rich personality of a teacher. It is not possible to teach creativity, but it is entirely possible to develop a need in non-standard solution of professional tasks, to equip future teachers with methods of creative activities, to create conditions for the fulfillment of the creative personality in the pedagogical process. It is important not only to develop the creative abilities of a future teacher, but also to help him to master didactic and educational technologies, that let involving students in creativity successfully, to create conditions for creative manifestation and affirmation of their identity. The formation of individual, creative style of a future teacher's activity provides for a systematic, purposeful work, the foundation of which is the formation readiness of student to co-creation with pupils. One of the important task of the educational process of higher educational school is to create favorable educational environment for development of personality of student, implementation of his creative potential, revealing creative possibilities and training for various creative activities. The formation of individual creative style of future teacher's activity provides for organization of systematic purposeful work.

Key words: creative work, creative personality, a future teacher, pedagogical work, creative abilities, professional development of future teacher, creative style of activity, the conditions of formation of creative personality.

УДК378.147:613

Галіна Іванова

ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ РОЗУМОВОЇ ПРАЦІ СТУДЕНТІВ

У статті обґрунтовано необхідність формування інтегральної риси особистості студента – «культура розумової праці». Розглянуто педагогічні технології формування культури розумової праці. З'ясовано, що тайм-менеджмент є здоров'язбережувальною технологією формування культури розумової праці. Визначено основні завдання технології тайм-менеджменту, головні принципи її функціонування. Уточнено ефективність використання тайм-менеджменту як педагогічної технології формування культури розумової праці студентів при врахуванні їх індивідуальних особливостей.

Ключові слова: розумова праця студентів, педагогічна технологія, здоров'язбережувальна технологія, тайм-менеджмент.

Иванова Г. Тайм-менеджмент как педагогическая технология формирования культуры умственного труда студентов.

В статье обоснована необходимость формирования интегральной черты личности студента – «культура умственного труда». Рассмотрены педагогические технологии формирования культуры умственного труда. Выяснено, что тайм-менеджмент является здоровьесберегающей технологией формирования культуры умственного труда. Определены основные задачи технологии тайм-менеджмента, основные принципы ее функционирования. Уточняется эффективность использования тайм-менеджмента как педагогической технологии формирования культуры умственного труда студентов с учётом их индивидуальных особенностей.

Ключевые слова: умственная работа студентов, педагогическая технология, здоровьесберегающая технология, тайм-менеджмент.

Тривалий період часу основним завданням вищої освіти було формування в студентів знань, умінь і навичок, необхідних для спеціаліста вищої кваліфікації. Проте в другій половині ХХ століття відбулася подія, яку вчені назвали інформаційним вибухом. Якщо раніше випускникові вищого навчального закладу отриманих знань вистачало на все його «професійне життя», то інформаційний вибух призвів до того, що обсяг інформації кожні 10 років збільшується у 2 рази. Сьогодні вже через 5 років після закінчення вищого навчального закладу людина володіє знаннями, які наполовину є застарілими. Як результат, настає інформаційна криза.

Зі свого боку, прийом, аналіз, синтез і передача великого обсягу інформації активізують процес мислення, уваги та пам'яті. Зазначені особистісні процеси є результатом розумової праці. Наслідком напруженої розумової праці є значне зниження рухової активності, пригнічення функцій психіки, погіршення функцій уваги, пам'яті. Тому виникає необхідність у якісній підготовці студентів, які володіють здоров'язбережувальними технологіями, озброєні ефективними прийомами отримання необхідної інформації, здатні адаптуватися до мінливих умов сьогодення, критично мислити, застосовувати знання в професійній діяльності. Ефективність розв'язання цього завдання залежить не тільки від якості й кількості знань, якими оволодівають студенти, а й від системи їхньої підготовки, спрямованої на формування в них культури розумової праці. Зазначена системотвірна риса – «культура розумової праці» – відкриває великі можливості для оволодіння раціональними

прийомами засвоєння нових знань, що дозволяють студентам із найменшими витратами часу та сил виконувати будь-яку інтелектуальну діяльність. Саме від того, як студент уміє організувати свою діяльність, залежить його подальше особистісне та професійне зростання.

Дослідження проблеми формування культури розумової праці викликало інтерес учених у різних галузях наук. Так, філософському осмисленню зазначеної проблеми присвячені праці В. Біблера, П. Гуревича, М. Кагана, В. Межуєва та інших учених, у яких поняття культури розглядається як нормована вимога до виконання будь-якої людської діяльності. Психологи (Д. Богоявленська, Н. Валєєва, П. Гальперін, Н. Гончарук, В. Давидов, Є. Кабанова-Меллер, Н. Менчинська, Ю. Самарін, Н. Тализіна, Д. Ельконін та ін.) у своїх дослідженнях культуру розумової праці представляють як систему прийомів, методів, звичок, що обумовлюють стиль розумової праці.

У сучасному суспільстві на перший план виходить психологічна стійкість, вміння робити правильний вибір, готовність до стресових ситуацій і вміння долати їх, самостійне набуття необхідних знань у лавиноподібному потоці інформації. Це означає, що метою навчання у ВНЗ повинно бути не тільки засвоєння дисциплін, а й розвиток здатності до самопізнання, самоосвіти, самовдосконалення, до розширення і розвитку індивідуальних інтелектуальних ресурсів особистості. Майбутній спеціаліст вищої кваліфікації повинен опанувати культурою розумової праці, яка відкриє йому можливість приймати ефективні рішення в будь-яких ситуаціях навчальної і професійної діяльності.

Головне завдання студентів – вчитися, тому дуже важливо знати раціональні способи ефективного навчання. Проте дуже часто студенти оволодівають навичками розумової праці стихійно, шляхом наслідування своїх однолітків, запозичуючи не завжди ефективні прийоми навчання, а іноді навіть шкідливі й досить примітивні. Це, зі свого боку, призводить до хронічної неуспішності, виснажує нервову систему і може стати в майбутньому причиною професійної непридатності. Саме тому великий інтерес до вивчення проблеми культури розумової праці приділяє педагогічна наука. Сутність та зміст цього складного особистісного утворення розкриваються в роботах Ю. Бабанського, В. Буряка, В. Гриньової, А. Зубри, М. Корінного, А. Маркової, М. Скаткіна, В. Шевченка та ін.

Мета статті – розкрити суть поняття «культура розумової праці», окреслити педагогічні технології формування культури розумової праці студентів в умовах вищого навчального закладу.

Культура розумової праці В. Водовозовим розглядається як раціональна організація розумової діяльності, що передбачає чергування праці та відпочинку. До того ж, автор відзначає залежність рівня сформованості культури розумової праці від фізіологічних особливостей людини [2, с. 261].

На зв'язок результативності формування культури розумової праці та індивідуальних особливостей і рівня розумових здібностей тих, хто навчається, особливу увагу звертали Н. Бунаков і Д. Тихомиров [7, с. 39-40]. Культуру розумової праці вчені визначали як здатність мислити та отримувати знання самостійно. А. Зуброю культура розумової праці визначається як якість особистості, що характеризує рівень розвитку її інтелектуальних, пізнавальних, дослідницьких та організаційно-технічних сторін, які забезпечують раціональну організацію навчальної діяльності [5, с. 12].

На думку С. Зайцевої, культура розумової праці – це не просто якість особистості студента, а синтез якостей, інтегральне утворення, що складається з інтелектуальної, особистісної, гігієнічної та естетичної складових [4, с. 4]. Зазначені структурні компоненти в сукупності характеризують рівень інтелектуального розвитку особистості, ставлення до навчальної діяльності, дають можливість студенту виконувати будь-яку розумову роботу раціонально, успішно, з найменшим використанням власних зусиль.

Погляди В. Кузовльова на культуру розумової праці деякою мірою збігаються з поглядами С. Зайцевої. У його дослідженнях встановлено, що культура розумової праці – це особистісне утворення, яке є синтезом якостей особистості, при належному розвитку яких відкривається можливість використання раціональних способів при виконанні будь-якої розумової роботи [7, с. 48].

У роботах В. Бойченко культура розумової праці розглядається як структура, що складається з цільового, мотиваційного, змістовного і організаційного компонентів, кожний із яких має свої властивості й виконує певні завдання.

Інші вчені (П. Блонський, Н. Крупська, О. Луначарський та ін.) пов'язують культуру розумової праці з інтересом до процесу навчання, позитивним ставленням до розумової праці, ефективним

засвоєнням будь-якого обсягу інформації, і як результат – підвищенням рівня якості знань.

Дослідженням культури розумової праці займався й видатний педагог сучасності В. Сухомлинський. Учений розумів під цим потребу в розумовій діяльності, постійне прагнення до накопичення наукових фактів і їх використання на практиці. Він вважав, що розвиток пізнавальних і творчих здібностей неможливий без культури розумової праці. У своїх роботах визначав пряму залежність рівня сформованості культури розумової праці від бажання вчитися.

Як правильно вибудовану систему навчання розглядає культуру розумової праці Є. Полат. На думку науковця, вона повинна включати раціональні та продуктивні способи отримання інформації, чергування відпочинку й праці, правильну організацію самоосвіти й самостійної роботи, створену доброзичливу атмосферу на заняттях тощо. До того ж, авторка підкреслює особливу значущість задатків особистості й зазначає, що їх слід правильно розвивати саме в процесі доцільної організації розумової праці.

У різних аспектах культура розумової праці розглядається й у роботах психологів. Зокрема, Н. Валєєва та Н. Гончарук вважають, що культура розумової праці – це сукупність прийомів раціональної діяльності, спрямованих на отримання, засвоєння, перетворення й передачу знань [1, с. 4]. Рівень розвитку культури розумової праці дослідники пов'язують із рівнем розвитку психічних процесів особистості (сприйняттям, увагою, пам'яттю, мисленням).

Є. Кабанова-Меллер підтримує думку тих учених, які розглядають культуру розумової праці як систему прийомів розумової діяльності, однак конкретизує необхідність їх поетапного виконання [6, с. 156]. На першому етапі студенти отримують знання про способи та прийоми виконання навчальної діяльності. На другому етапі відбувається застосування знань про прийоми у процесі навчання при розв'язанні певних задач. Дослідниця у своїх роботах відзначає наявність взаємозв'язку між особистісним та інтелектуальним компонентами культури розумової праці.

Отже, здійснене узагальнення поглядів учених дає змогу визначити *культуру розумової праці* як багатоаспектне особистісне утворення, що включає в себе вміння раціонально виконувати будь-яку розумову роботу, планувати й організовувати час для її

виконання, швидко засвоювати нові знання та застосовувати їх на практиці.

Ми підтримуємо думку А. Зубри в тому, що культура розумової праці – це якісна характеристика інтелекту людини і не є фіксованою величиною. Культура розумової праці виявляється в навчальній діяльності студента, у тому, як він навчається, як виконує самостійну роботу, як орієнтується в багатоманітному просторі інформації, як реагує на навколишній світ, яким чином поводить себе в нестандартних ситуаціях.

Формування культури розумової праці полягає не лише в ефективному використанні наявних ресурсів та можливостей студентів, а й у їхньому розвитку. Процес навчання – один зі шляхів розвитку здібностей людини. З останнього стає зрозумілим той факт, що саме навчання повинно бути інноваційним і формувати науковий світогляд за рахунок ефективних технологій отримання та засвоєння знань. Відзначимо, що основна відмінність технології від методики полягає в тому, що під технологією розуміється системна сукупність і порядок функціонування всіх особистісних, інструментальних та методологічних засобів і чіткий алгоритм їх використання [8, с. 133].

У науковій літературі виокремлюють такі технології формування культури розумової праці, як-от: освітні, педагогічні, психологічні та здоров'язбережувальні [7, с. 277].

Сьогодні освітня парадигма вищої школи висуває на перший план технології здоров'язбереження, без оволодіння якими людина просто не зможе повноцінно взаємодіяти з суспільством.

Під поняттям «здоров'язбережувальні технології» розуміють наступне: оптимальна організація навчального процесу (з врахуванням вікових та індивідуальних особливостей); сприятливі умови навчання студентів у вищому навчальному закладі (відсутність стресових чинників, адекватність вимог); раціональна організація праці та відпочинку.

Під здоров'язбереженням у межах нашого дослідження будемо розуміти сукупність наукових знань, методів, засобів та прийомів, які створюють передумови для підвищення функціональних можливостей організму, рівня працездатності й навчальної активності, збереження та зміцнення його потенціалу.

Існує значна кількість здоров'язбережувальних технологій. Ми зупинимось на одній із них. Під тайм-менеджментом розуміють таку

здоров'язбережувальну технологію, яка допомагає здійснювати діяльність продуктивно та ефективно з найменшою кількістю витраченого часу [10, с. 4]. При управлінні часом важливим є не лише формування необхідних навичок, а й використання методів, правильна постановка цілей, попереднє планування, раціональна організація роботи.

Метою тайм-менеджменту як технології формування культури розумової праці є навчання студентів методам самоорганізації навчальної діяльності й допомога у формуванні відповідних навичок самоорганізації, і як результат – підвищення ефективності та оптимізація навчального процесу.

Застосування тайм-менеджменту відкриває можливість студентам більш ефективно використовувати час навчання, щоб підготуватися до майбутньої професійної діяльності, а також використовувати вільний від навчання час для самореалізації та саморозвитку [3, с. 20].

Для управління часом існує безліч методик і принципів тайм-менеджменту. Тайм-менеджмент включає в себе широкий спектр діяльності, серед яких: постановка цілей; розподіл часу; складання списків; розстановка пріоритетів; аналіз використання часу тощо.

Технологія тайм-менеджменту відкриває можливість кожному студентові ефективно планувати розклад свого дня, тижня, місяця. У навчальному процесі вищого навчального закладу є певні завдання, що за своїм характером є обов'язковими, які вимагають чіткої організації, планування, і головне – своєчасного виконання [10, с. 5-6]. Тайм-менеджмент допомагає студентові визначити пріоритети, здійснити попереднє планування й чітку організацію, контролювати власний час.

Основними завданнями тайм-менеджменту є: 1) підвищення власної працездатності студента; 2) постійний контроль за якістю виконаного; 3) аналіз щоденного розпорядку дня та його оптимізація; 4) вдосконалення навичок використання бюджету власного часу; 5) вміння відмовлятися від неефективних і нераціональних видів діяльності; 6) раціональне планування часу й виконання всіх поставлених завдань у визначені проміжки часу; 7) правильна організація часу для навчальної діяльності та відпочинку [7, с. 88-89].

Головним принципом технології тайм-менеджменту є постійне виконання дій. Відновити діяльність завжди набагато складніше, ніж

постійно підтримувати її. Визначальне значення при цьому має не швидкість виконання дій, а їх безупинність та неперервність.

Для використання окресленої технології не менш важливим є правильне визначення задач, належна постановка мети. Головне правило тайм-менеджменту – кожен день просуватися вперед. Наприкінці кожного дня слід здійснювати аналіз виконаних завдань та часу, який було витрачено на їх виконання. Необхідно визначати причини, які спричинили невиконання поставлених завдань, виклали невдачу [10, с. 7].

Ефективне використання тайм-менеджменту як технології формування культури розумової праці передбачає врахування індивідуальних особливостей відповідних механізмів студентів, таких як біологічні часи, тип організації часу, темперамент. Використання такого підходу в організації та плануванні власного часу допоможе максимально підвищити продуктивність розумової діяльності. Окрім цього, потрібно враховувати й інші індивідуальні особливості студентів, що можуть слугувати негативними чинниками, відволікати від процесу розумової праці та значно знижувати її продуктивність, зокрема: ставлення до шуму, здатність виконувати монотонну роботу, вміння переходити від виконання одного типу розумової праці до іншого тощо.

Тайм-менеджмент як педагогічна технологія у житті студента – це послідовна, цілеспрямована діяльність, що ґрунтується на застосуванні технік навчальної діяльності з метою ефективного використання власного вільного часу в повсякденному житті [7, с. 89]. Технологія тайм-менеджменту, як організаційно-технічна складова навчально-виховного процесу студентів, має такі основні ознаки: алгоритмічність у самоорганізації навчальної діяльності; унікальність особистісного стилю кожного студента в здійсненні самоорганізації навчальної діяльності; постійна готовність оптимально використовувати власний вільний час.

Не викликає сумнівів той факт, що розглянута нами технологія формування культури розумової праці є глибоко педагогічною, незважаючи на її традиційний розгляд як технології сфери менеджменту, оскільки вона включає взаємодію викладача і студента; враховує мету, методи, засоби і форми навчального процесу; формує ціннісний підхід до навчального процесу, зокрема до самоорганізації, і як результат – сприяє раціональному

використанню часу та особистісному самовдосконаленню й саморозвитку студента [3, с. 21].

Технологія тайм-менеджменту відповідає основним методологічним вимогам – концептуальності, системності, ефективності й відтворюваності [3, с. 21].

Важлива навичка, якою повинен оволодіти студент під час навчання у вищому навчальному закладі, – це здатність навчитися вчитися. Ця якість є важливішою, ніж увесь той обсяг теоретичних знань, якими оволодіває студент. Ще досить актуальною якістю є здатність раціонально, з найменшими витратами часу виконувати будь-яку розумову роботу, ефективно планувати час для її виконання. Синтез зазначених якостей студента визначає складне особистісне утворення – культуру розумової праці.

Формування культури розумової праці здійснюється завдяки використанню педагогічних технологій у навчальному процесі вищої школи. У своїх дослідженнях ми віддаємо перевагу здоров'язбережувальним технологіям, зокрема технології «тайм-менеджмент», що вможливує свідоме й раціональне використання власного часу, дозволяє досягати поставленої мети за мінімальні проміжки часу.

Отже, використання технології тайм-менеджменту відкриває можливість для підвищення конкурентоспроможності випускників вищих навчальних закладів. Студенти націлені на оволодіння зазначеною технологією характеризуються цілеспрямованістю, високим рівнем вольових зусиль, умінням мобілізувати свої психічні та фізичні сили на навчання, високою регулярністю навчальної діяльності.

Література

- 1. Валеева Н. Ш.** Психология и культура умственного труда : [учебное пособие для студентов высших учебных заведений] / Н. Ш. Валеева, Н. П. Гончарук. – Москва : КНОРУС, 2004. – 240 с.
- 2. Водовозов В. И.** Избранные педагогические сочинения / В. И. Водовозов. – Москва : Изд-во Акад. пед. наук РСФСР, 1958. – 631 с.
- 3. Дудка Т.** Педагогічна технологія «тайм-менеджмент» як засіб формування професійного інтересу студентів до туристичної діяльності / Т. Дудка // Обрії. – 2014. – № 1. – С. 20–23.
- 4. Зайцева С. С.** Формирование культуры умственного труда студентов ВУЗа : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» /

С. С. Зайцева. – Нижний Новгород, 2007. – 23 с. **5. Зубра А. С.** Культура умственного труда студента: пособие для студентов высших учебных заведений / А. С. Зубра. – Минск : Дикта, 2006. – 228 с. **6. Кабанова-Меллер Е. Н.** Психология формирования знаний и навыков у школьников. Проблема примов умственной деятельности / Е. Н. Кабанова-Меллер. – Москва : Изд-во АПН РСФСР, 1962. – 376 с. **7. Кузовлева Н. В.** Воспитание культуры умственного труда магистрантов и аспирантов в высшей школе : дис. д-ра. пед. наук :13.00.08 / Кузовлева Наталия Валериевна. – Орел, 2016. – 1011 с. **8. Методика** викладання у вищій школі : [навчальний посібник] / О. В. Малихін, І. Г. Павленко, О. О. Лаврентьева, Г. І. Матукова. – Сімферополь : Дайфі, 2011. – 270 с. **9. Митчик О.** Здоров'язберігальне середовище та здоров'язберігаючі технології у вищому навчальному закладі / О. Митчик // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. праць. – 2002. – № 4. – С. 156–160. **10. Тайм-менеджмент** как основа успешного обучения в учреждении высшего образования / [сост. : Н. Л. Кучинская]. – Минск : 2015. – 37 с.

SUMMARY

Ivanova G. Time-management as pedagogical technology of formation a culture of intellectual work of students.

The article notes the relevance and feasibility of creating a culture of intellectual work of students. The essence of concept «culture of intellectual work» has been disclosed, teaching technology of creating a culture of intellectual work of students in higher education in terms of university has been outlined. As a result of the study of the problem, the author has defined the culture of intellectual labor as a multidimensional personality formation that includes the ability to efficiently perform any intellectual work, to plan and to organize time for its implementation, quickly to assimilate new knowledge and to apply it in practice. The position that the culture of intellectual work is a quality characteristic of human intelligence and is not a fixed quantity has been considered. Culture intellectual work appears in the training of a student, in a way of his/her studying, how he/she does an independent work, how he/she orientates at a multi mode space of information, how he/she responds to the world around us, how he/she behaves himself/herself in unusual situations. Based on the analysis and synthesis of scientific information, the essence of the concept of «health saving technology» is precise. The need to prepare students who have health saving technologies, who are armed with effective methods of obtaining the necessary information, who are able to adapt to the changing conditions of the present, to think critically, to apply knowledge in professional activity has been justified. The attention is drawn to health saving technology of time-management. It has been found that the aim of time-management as a technology of creation of culture intellectual work is studying of students by method of self-organization of

learning activities and help with the formation of relevant skills, self-organization, and as a result – increasing of efficiency and optimization of learning activities. The main tasks of time-management technology, the main principles of its functioning have been defined. The efficiency of using time-management as a pedagogical technology of formation of culture intellectual work of students depends on the consideration of their individual features. It has been explained that using this approach in the organization and planning own time will help to rise the performance of intellectual work. It has been concluded that time-management as a pedagogical technology in the students' life – is a consistent, purposeful activity, that is based upon using technics of learning activities with the aim of effective using own free time in everyday life.

Key words: intellectual work students, educational technology, health saving technology, time – management.

УДК 37.062.2

Ольга Передерій

ВПЛИВ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ НА РІВЕНЬ ОСОБИСТІСНОЇ ТРИВОЖНОСТІ УЧНІВ ВАЛЬДОРФСЬКОЇ ШКОЛИ ТА УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ

У статті здійснено теоретичний аналіз проблеми впливу освітньої системи на рівень особистісної тривожності учнів. Виокремлено найістотніші причини виникнення тривожності школярів різних вікових груп. Розкрито основні відмінності рівнів особистісної тривожності учнів вальдорфської та загальноосвітніх шкіл. Надано рекомендації щодо корекції освітньої системи з метою зниження тривожності та стабілізації емоційного стану учнів.

Ключові слова: освітня система, тривога, страхи, тривожність, особистісна тривожність, вальдорфська школа, загальноосвітня школа.

Передерій О. Влияние образовательной системы на уровень личностной тревожности учащихся вальдорфской школы и учащихся общеобразовательных школ.

В статье осуществлен теоретический анализ проблемы влияния образовательной системы на уровень личностной тревожности учащихся. Выделены существенные причины возникновения высокого уровня тревожности школьников разных возрастных групп. Раскрыты основные различия уровней личностной тревожности учащихся вальдорфской и общеобразовательных школ. Даны рекомендации по коррекции образовательной системы с целью снижения тревожности и стабилизации эмоционального состояния учащихся.